

Dorin DOLOGA

Cuvinte cheie: districtul Năsăud, alegeri, pasivism, activism, dualism, Partidul Național Român.

Mots clés: District de Năsăud, elections, passivité, activisme, système dualiste, Parti National Roumain.

Datorită importanței sale sfera politică a suscitată întotdeauna un interes deosebit. În Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea miza era sporită datorită aspectelor naționale pe care le îmbrăca lupta politică.

În perioada dualistă sistemul politic ce funcționa în partea aflată sub dominația Ungariei era astfel conceput încât să-i defavorizeze pe români. Legislația, modul de împărțirea a cercurilor electorale, desfășurarea alegerilor, dovedeau intenția oficialităților maghiare de a împiedica alegerea deputaților români.

Legea electorală maghiară favoriza trei categorii sociale: marii proprietari de pământ, meseriașii de la orașe și pe purtătorii titlurilor nobiliare. Românii nu făceau parte din nici una din aceste clase. Votul era cenșitar, dreptul de alegere fiind condiționat de plata unei sume de bani, numită cens. Legea din 1874 stipula pentru satele transilvănene un cens de 84 florini venit cadastral¹. Astfel, alegători puteau fi doar aceia care plăteau o sumă de 18 florini și 72 creițari contribuție după pământ, în afară de dările către stat care însumau cel puțin ¼. În restul Ungariei censul a rămas la valoarea de 5 florini. Evreii și armenii aveau drept de a alege fiind socotiți intelectuali. Pentru ca românii să nu poată fi avantajați de acest lucru, preoții și învățătorii puteau fi înscrși pe listele electorale numai dacă puteau dovedi că au avut o locuință stabilă și au plătit contribuția în același loc cel puțin 2 ani. O restanță la plata dărilor în anul precedent constituia un motiv suficient pentru a fi șterși de pe listele electorale. Legea electorală stabilea ca o comună mică ce avea mai puțin de 100 de case să fie reprezentată printr-un alegător, iar o comună mare ce număra peste 200 case de doi alegători, ceea ce asigura teoretic o bună reprezentativitate. Majoritatea populației satelor o alcătuiau românii, alături de care trăiau câțiva maghiari. Reprezentantul electoral trebuia să fie el însuși alegător. În fapt, maghiarii erau aleși reprezentanți electorali ai comunelor cu câte 2 voturi².

În orașe, locuite în majoritate de maghiari, aveau drept de alegere toți aceia care posedau case cu cel puțin 3 camere sau cei care dețineau pământ, din exploatarea căruia obțineau un venit de minim 6 florini, după care plăteau impozit. În Transilvania censul orașelor era de 3-6 ori mai mic decât la sate, pentru că din cele 30 de orașe românii erau majoritari numai în 6, iar în celelalte abia ajungeau la 30 %, lucru explicabil dacă ținem seama de faptul că până în anul 1848 acestora le era interzis să-și construiască locuințe în oraș³.

Înființarea Districtului Năsăud nu fusese aprobată de către Dieta (parlamentul) maghiară, ea făcându-se pe baza aprobării imperiale. În martie 1868 Comisia verificatoare⁴ a refuzat dreptul năsăudenilor de a trimite deputați în camera maghiară, pe motiv că nu exista o lege care să le recunoască acest drept. Pentru ca cei 47000 de locuitori ai districtului să nu rămână fără un reprezentant, a fost acceptat în mod provizoriu ca deputat căpitanul suprem al Districtului Năsăud, Alexandru Bohățel, dar alegerea deputatului Grigore Moisil⁵ a fost respinsă, pe

1 Bani obținuți din exploatarea pământurilor avute în proprietate.

2 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 46 din 26 februarie/10 martie 1886.

3 *Tribuna*, nr. 176 din 5/17 august 1892.

4 La nivelul Parlamentului maghiar exista o comisie care verifica împuternicirile deputaților.

5 Acesta era vicarul greco-catolic al Rodnei.

motiv că acesta ar fi primit instrucțiuni obligatorii de la alegători și nu cunoștea limba maghiară, ceea ce ar fi fost ilegal⁶. Participarea la viața politică era condiționată de cunoașterea limbii statului. Oficialitățile doreau ca toți cei care participă la viața politică, inclusiv românii, să o facă în calitate de maghiari, în caz contrar erau eliminați de pe scena politică. Grigore Moisil era cunoscut drept un luptător pentru drepturile românilor, astfel că i s-a pus piedici pentru a nu putea accede în adunarea legislativă maghiară. În anul 1869 împuternicirile deputatului Sigismund Pop erau socotite necorespunzătoare, deputații maghiari considerând că năsăudenii au ridiculizat alegerile și au vrut să-și bată joc de Parlamentul Ungariei⁷.

Aronizarea cercurilor electorale era o altă măsură menită să îi dezavantajeze pe candidații români. Dintre cei 75 deputați transilvăneni, 35 erau aleși în 4 comitate maghiare și 15 orașe, iar restul de 30 în celelalte 11 comitate românești. Considerând întinderea teritorială și numărul populației, proporția era de 28% față de 72%. În cele 4 comitate maghiare și 15 orașe, unui deputat îi reveneau 460 km² și 17000 locuitori, în timp ce în cele 11 comitate românești unui deputat îi reveneau 1000 km² și 34000 locuitori. Mai mult, alegătorii nu votau în comunele proprii cum se proceda în toate statele europene, ci în anumite centre. Acestea erau stabilite prin decizia adunărilor municipale și a ministrului de interne conform art. 3 din Legea X din 1877, astfel încât românii aveau de străbătut mari distanțe până la acestea, iar în cadrul cercurilor electorale comunele românești erau amestecate cu cele maghiare⁸.

Districtul Năsăud era împărțit în două cercuri electorale, de jos sau al Năsăudului și de sus sau al Sângeorzului (Sângeorz Băi). Delimitarea se făcea în funcție de cursul Someșului, de la Năsăud în amonte întinzându-se cercul de sus, iar în aval cercul de jos. Cercul de jos, sau al Năsăudului cum era numit în limbajul locului, era format din cercurile administrative Năsăud, Monor și Zagra, iar Cercul de sus, sau al Sângeorzului (Sângeorz Băi) cum era denumit de localnici, era alcătuit din cercurile administrative Sângeorz (Sângeorz Băi), Rodna și Prundu-Bârgăului. Odată cu desființarea Districtului năsăudean, în 1876, și crearea Comitatului Bistrița-Năsăud, au avut loc o serie de modificări în ceea ce privește cercurile electorale. Comitatul a fost împărțit în două asemenea cercuri, al Bistriței și al Năsăudului. În acesta din urmă au fost cuprinse unele comune săsești din fostul district al Bistriței și comune maghiare din fostul comitat Solnocul Interior, pentru a dilua componența etnică majoritar românească a alegătorilor acestuia. Astfel, în comuna Nimigea Ungurească (Nimigea de Jos), compusă din maghiari și români, majoritatea alegătorilor erau maghiari, deoarece purtau titluri nobiliare, deși mulți dintre ei aveau o stare materială atât de precară încât abia puteau să-și ducă traiul de pe o zi pe alta. Trei comune, Târpuiu, Dumitra Mare (Dumitra) și Cepari erau săsești. Spre sfârșitul secolului XIX în Comitatul Bistrița-Năsăud au început să se așeze un număr mare de evrei. Aceștia s-au stabilit în toate comunele românești. Au existat și locuri unde s-au așezat compact, cum a fost cazul comunei Entradam⁹, formată numai din evrei. Dezvoltarea activităților economice, cum erau mineritul, exploatarea lemnului și comerțul au dus la așezarea unui număr de armeni, germani și ruteni, mai ales la Rodna Veche (Rodna) și Prundu-Bârgăului. Toți aceștia erau meseriași și comercianți având drept de a alege, deoarece erau scutiți de plata censului pe care trebuiau să-l plătească țărani români.

Sistemul electoral era astfel creat încât îi dezavantaja pe români. Comuna Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos) avea mai mulți alegători decât Năsăudul, care era o localitate mai mare și mai importantă¹⁰ decât oricare altă comună. În 1883 în cercul electoral al Năsăudului erau 783 alegători în 50 de comune, dintre care 85 la Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos), 81 la Năsăud, 45 la Prundu-Bârgăului, 41 la Rodna Veche (Rodna), 38 la Bistrița Bârgăului, 34 la Tiha Bârgăului, 26 la Ilva Mare, 22 la Telciu, 21 la Mureșenii Bârgăului, 20 la Sângeorzul Român (Sângeorz Băi), câte 17 la Coșna și Maieru, 16 la Dumitra Mare (Dumitra), câte 15 la Târpuiu și Entradam, câte 14 la Rodna Nouă (Șant), Zagra și Romuli, câte 13 la Josenii Bârgăului, Rebrîșoara, Leșu și Tăure, 12 la Mocod, câte 11 la Cepari, Rusu-Bârgăului și Susenii-Bârgăului, câte 10 la Blăjenii de Jos, Feldru, Mijlocenii Bârgăului, câte 9 la Ilva Mică și Mintiu, 8 la Măgura (Măgura Ilvei), câte 7 la Nepos, Blăjenii de Sus, Salva, Poiana (Poiana Ilvei), Runc (Runcu Salvei), Hordou (Coșbuc) și Caila, câte 6 la Bichigiu și Parva, câte 5 la Rebra, Mititei și Cârlibaba, câte 4 la Poieni (Poienile Zagrei) și Lușca¹¹, câte 3 la Suplai, Nimigea Românească (Nimigea de Sus) și Găureni și 2 la Prislop (Liviu Rebreanu). În cercul electoral al Bistriței situația era și mai defavorabilă românilor. Aici existau 1188 alegători, din care cei din Bistrița, în număr de 452, erau în mare majoritate sași¹².

6 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 24 din 7 aprilie/26 martie 1867.

7 *Ibidem*, nr. 31 din 9 mai/27 aprilie 1869.

8 *Ibidem*, nr. 186 din 23 august/4 septembrie 1892.

9 Localitate înglobată azi în orașul Năsăud.

10 Năsăudul era considerat opid, adică avea drept de târg anual.

11 Azi cartier al orașului Năsăud.

12 Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.-N.A.N.), *Colecția personală Ioachim Mureșan*, dos. 374, f. 1-19.

Acest sistem electoral avea și dezavantajul că prin aplicarea lui ca reprezentanți ai Năsăudului au fost aleși oameni străini de zonă, ce nu cunoșteau interesele locuitorilor. La alegerile din iunie 1887 în cercul electoral al Năsăudului au candidat 2 evrei maghiarizați, Arthur Jelinek din Budapesta din partea guvernului și Fischer din partea opoziției. Acesta din urmă a renunțat, iar Jelinek a fost ales de către sași, evrei și maghiari. Dintre români numai notarii¹³ și câțiva învățători au participat la alegeri. Au votat în schimb maghiarii din Nimigea Ungurească (Nimigea de Jos) în frunte cu preotul reformat, sașii din Dumitra Mare (Dumitra) și Cepari în frunte cu notarul Negel, funcționarii, muncitorii forestieri și oficianții¹⁴ de la minele din Rodna. Dintre românii de pe Valea Bârgăului au votat numai 2 notari¹⁵ și 2 primari, de frică să nu-și piardă posturile. Românii nu au luat parte la alegeri, dar au contribuit la funcționarea mecanismului electoral. Din comisia electorală au făcut parte mai mulți dascăli din Năsăud. Președintele comisiei Maxim Pop, secretarul Ioan Lupoai, membru în comisie Ioan Mălai, erau profesori la Gimnaziul năsăudean, iar locțiitorul secretarului, Ioan Jarda, era director al Școlii normale¹⁶ și Școlii de fete din Năsăud, în timp ce un alt membru al comisiei, Ilie Burduhos, era funcționar al cancelariei Comitatului Bistrița-Năsăud¹⁷. De altfel, Maxim Pop declara în 1886 că va accepta să fie președintele comisiei electorale din cercul Năsăudului, dacă Ion Ciocan candidează ca deputat în acest cerc și dacă vicarul greco-catolic consideră că năsăudenii nu trebuie să se solidarizeze cu hotărârile Conferinței naționale de la Sibiu privind pasivitatea¹⁸.

Alegerile de deputați pentru Parlamentul maghiar erau marcate de corupție și violență. Voturile alegătorilor erau cumpărate cu 5-10 florini. Guvernul maghiar folosea administrația pentru a face presiuni asupra alegătorilor. Notarii și primarii comunali erau numiți dintre maghiari. Comisiile electorale centrale erau formate în majoritate tot dintre aceștia. Ca urmare, dacă un candidat român reușea să fie ales, președintele comisiei de votare rupea procesele verbale de votare, declarând reușita candidatului maghiar. Guvernul Gyula Szápáry care a condus Ungaria în perioada 1890-1892, a cheltuit pentru câștigarea alegerilor 759300 florini, această sumă reprezentând banii trimiși prin poștă oamenilor de încredere din provincie. Ea putea fi de două sau chiar de trei ori mai mare, dacă socotim sumele primite personal de comiți¹⁹, candidați și conducătorii partidului²⁰.

La alegerile din 1869 în Districtul Năsăud au fost aleși datorită presiunilor autorităților 2 deputați cu numai 3 voturi. Cu toate manevrele făcute, în al doilea tur de scrutin nu au votat decât 7 oameni²¹. Presiunile guvernului maghiar aveau o dublă explicație. În primul rând, nu se dorea alegerea deputaților români. Apoi, guvernul își obținea sprijinul mai ales în cercurile nemaghiare, cum erau și cele ale Năsăudului și Sângeorzului (Sângeorz Băi), în timp ce în cercurile electorale maghiare cei mai mulți reprezentanți erau ai opoziției.

Alegerile din 1892 au fost marcate de generalizarea corupției electorale. Candidați de deputați erau Arthur Jelinek, sprijinit de alegătorii maghiari și Dezső Bánffy, în favoarea căruia se manifestau evreii. Președintele comisiei electorale era Ion Ciocan²², iar Ioan Jarda²³ era secretar al acesteia. Arthur Jelinek a fost reales ca deputat de Năsăud. S-au prezentat la vot alegătorii maghiari din Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos), cei sași din Târpiu, Dumitra și Cepari în frunte cu preoții și învățătorii lor și alegătorii evrei din Năsăud, Entradam²⁴ și satele din jur. Erau prezenți și câțiva primari, notari și colectori²⁵ români. În ceea ce îi privește pe români, aceștia au declarat că preferă să-l sprijine pe Jelinek, pentru că Bánffy, cunoscut pentru sentimentele sale antiromânești, să nu câștige alegerile. În aceste condiții evreii s-au retras. După ce a câștigat scrutinul, Jelinek i-a răsplătit pe alegători. Ei au primit prin Ioan Issip, primarul Rodnei câte 5 florini pentru fiecare zi petrecută la Năsăud, iar căraușii²⁶ câte 4 florini și au fost ospătați în trei cărciumi din localitate. După ce s-a întreținut împreună cu Ion Ciocan la Năsăud,

13 Secretarii.

14 Funcționarii.

15 Secretari.

16 Aceasta era o școală primară superioară.

17 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 131 din 16/28 iunie 1887.

18 *Tribuna*, nr. 250 din 30 octombrie/11 noiembrie 1886.

19 Conducătorii comitatelor.

20 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 16 din 22 ianuarie/3 februarie 1892.

21 *Ibidem*, nr. 76 din 13/1 octombrie 1869.

22 Acesta era directorul Gimnaziului din Năsăud.

23 Acesta era director al Școlii Normale și al Școlii de Fete din Năsăud.

24 Localitate înglobată azi în orașul Năsăud.

25 Funcționari fiscali care se ocupau cu strângerea taxelor.

26 Cei care i-au transportat pe oameni din satele lor la locul de votare.

Jelinek a plecat la Rodna Veche (Rodna), unde a fost primit de cei care au votat în favoarea sa, evrei, armeni și câțiva români în frunte cu primarul Ioan Issip. Acesta din urmă i-a îndemnat pe români să meargă să se ospăteze la casina²⁷ din Rodna Veche (Rodna), cheltuielile fiind suportate de Jelinek. În aceeași zi, preotul greco-catolic din Rodna, Gherasim Domide, cumnat cu Ioan Ciocan, participa la conferința națională de la Sibiu. Acest fapt nu era unul singular. Același Ciocan era nașul de cununie al preotului greco-catolic din Feldru, Ioan Macavei, un martir al luptei naționale.

Mașina de vot a statului maghiar funcționa și în zona năsăudeană. Numărul alegătorilor din Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos) rămânea mai mare decât al oricărei alte comune românești, dar fusese totuși depășit de cel din Năsăud. Cercul electoral al Năsăudului era compus în 1892 din 50 de comune cu 824 alegători. La Năsăud existau 101 alegători, la Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos) 66, la Rodna 60, la Prundu Bârgăului 48, la Ilva Mare 36, la Maieru 32, la Sângeorz (Sângeorz Băi) și la Târpiu câte 30, la Telciu 24, la Tiha Bârgăului 23, la Bistrița Bârgăului 21, la Feldru 20, la Dumitra 19, la Zagra 15, la Coșna 14, la Entradam²⁸, Ilva Mică, Mureșenii Bârgăului și Șanț câte 13, la Romuli 12, la Măgura (Măgura Ilvei) 11, la Josenii Bârgăului, Rebrîșoara, Leșu, Parva și Tăure câte 10, la Brașfalău de Jos (Blăjenii de Jos), Bichigiu, Cepari, Nepos, Susenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Mocod, Rebra, Rusu Bârgăului și Poiana (Poiana Ilvei) câte 9, la Hordou (Coșbuc), Cârlibaba, Mintiu și Runc (Runcu Salvei) câte 7, la Nimigea Românească (Nimigea de Sus) și Salva câte 6, la Brașfalău de Sus (Blăjenii de Sus) și Mititei câte 5, la Caila și Poieni (Poienile Zagrei) câte 4 și la Găureni (Alunișul), Lușca²⁹, Prislop (Liviu Rebreanu) și Suplai câte 3. Dintre cei 101 alegători din Năsăud, 62 erau români, 16 evrei, 14 maghiari și 9 sași³⁰. Din totalul celor 824 alegători, 401 făceau parte din Cercul administrativ Năsăud³¹.

Prin presiuni și intimidarea alegătorilor, autoritățile reușeau impunerea candidatului pe care îl doreau. Alegerile electorale din anul 1901 sunt emblematic pentru folosirea unor asemenea practici. Intensitatea presiunii oficialităților mergea de la recomandarea candidatului guvernamental, până la amenințarea alegătorilor, pentru a vota în favoarea acestuia. Ordinele veneau de la cercurile politice guvernamentale. Dispozițiile acestora erau date comișilor supremi, care le transmiteau mai departe, prin protopretori³² și notarii³³ cercuali, primarilor. Aceștia din urmă erau somați sub amenințarea sancțiunilor să voteze cu candidatul guvernamental și să-i determine pe alegătorii din comunele lor să facă același lucru. Votul alegătorilor era influențat prin mită și promisiuni. Asemenea cazuri de amenințări și corupție s-au înregistrat la Năsăud, Rebra Mică (Rebrîșoara), Mocod, Ilva Mare, Nimigea Românească (Nimigea de Sus), Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos), Bistrița Bârgăului, Prundu-Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Parva, Suplai, Poieni (Poienile Zagrei). Alegătorul Sútó Székely István din Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos) a fost chemat de notarul Weintraub Farkas și întrebat cu cine va vota. Când acesta și-a exprimat opțiunea în favoarea lui Ion Ciocan, notarul l-a șters pur și simplu de pe lista alegătorilor, spunându-i să nu vină la alegeri pentru că nu va fi primit. Învățătorilor din Parva, George Ciocărlă³⁴ și Vasile Strugariu³⁵, primarul Maței Sălăgean le-a cerut să-l voteze pe Béck, sau să se abțină de la alegeri, dar să nu-l aleagă în nici un caz pe Ion Ciocan. În ciuda presiunilor, învățătorii erau hotărâți să plece la Năsăud pentru a-și exprima opțiunea în favoarea lui Ciocan. În noaptea de dinaintea plecării însă, cineva le-a dat drumul intenționat cailor aflați în grădină, astfel încât aceștia s-au aflat în imposibilitatea de a se deplasa la Năsăud. Promisiunile au fost de asemenea uzitate pentru a obține votul alegătorilor. Celor din Nimigea Maghiară (Nimigea de Jos), candidatul guvernamental Béck Marczel le-a promis, în schimbul voturilor, o donație pe seama bisericii reformate constând în „organe în preț de una mie de argint”, iar bisericii românești și sinagogii evreiești câte 300 de florini fiecare. Celor din Bistrița Bârgăului le-a făgăduit că va interveni pentru a-i ajuta să câștige procesul pe care îl aveau cu sașii pentru muntele Vulturul, dacă îl vor sprijini. Nu întotdeauna aceste metode au avut succes. George Albu din Prundu-Bârgăului a primit 20 de coroane de la subprimarul Ioan Moişan pentru a vota în favoarea lui Béck.

27 Clubul maghiar; structura organizatorică a partidelor a fost extinsă în plan local prin intermediul societăților de lectură numite Casine.

28 Localitate înglobată azi în orașul Năsăud.

29 Azi cartier al orașului Năsăudului.

30 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 32 din 1/23 februarie 1892 și *Tribuna*, nr. 11 din 15/27 ianuarie 1892.

31 S.J.B.-N.A.N., fond: *Vicariatul Rodnei*, dos. 685/1892, f. 36.

32 Comitatele erau împărțite în cercuri administrative, numite preturi, conduse de către pretori.

33 Secretarii.

34 Acesta se afla în serviciu.

35 Acesta era pensionar.

Cu ocazia alegerilor, „venind la conștiința cea bună”, a votat cu Ciocan, astfel că primarul Teofil Vlad l-a „vătămat în tot chipul” și i-a cerut banii înapoi. Un alt alegător, Simion Rău din Rusu Bârgăului, primise două coroane de la notarul³⁶ din Josenii Bârgăului, Borbely Miklos, pentru a-și da votul candidatului guvernamental. Pentru că nu voia să voteze „împotriva conștiinței sale”, iar pe de altă parte era speriat deoarece notarul îi spusese că ordinul protopretorelui³⁷ era să-l aleagă pe Béck, Simion Rău a plecat în ultimul moment la vot. Supărat, notarul nu i-a mai plătit acestuia transportul alegătorilor pentru care fusese angajat. Alți doi alegători, Zigăroi Zaharie și Toader Frumos din Bistrița Bârgăului primiseră câte 20 coroane de la primarul comunei pentru a-și da votul lui Béck. Muștrându-i conștiința, dar temându-se de amenințările primăriei, au votat unul pentru candidatul guvernului, celălalt împotriva. Banii i-au dat însă preotului greco-catolic, pentru a fi înapoiți autorităților. Vasile Cocârtea din aceeași localitate a primit și el 20 de coroane de la notarul Almácz Ignác, dar l-a muștrat conștiința și a predat banii preotului. Deoarece autoritățile i-ar fi persecutat, în cazul în care și-ar fi exprimat opțiunea în favoarea lui Ciocan, iar ei nu voiau să voteze cu candidatul guvernamental, preotul greco-catolic Fetti Grigore și Fetti Spiridon din Suplai au decis să nu participe la alegeri. Nicolaus Wumbach, Samuil Wollmann și Otto Chincinski au primit câte 20 de coroane de la primarul din Prundu-Bârgăului, Teofil Vlad. Dintre cei trei, Chincinski a votat cu Ciocan, iar ceilalți doi cu Béck. Toți trei au declarat că îi muștră conștiința și le pare rău pentru că s-au lăsat corupți. Mai mulți apropiați ai lui Ciocan au prezentat Curiei³⁸ o contestație împotriva alegerii lui Béck, care cuprindea dovezile ilegalităților comise, dar petiția a fost respinsă la începutul anului 1902³⁹.

Având un candidat, în persoana lui Ciocan, guvernul nu mai era nevoit să recurgă la amenințarea alegătorilor. Originea grănicerească a acestuia⁴⁰ și apartenența la greco-catolicism îl făceau acceptabil în ochii alegătorilor români. Alegerile din anul 1905 l-au costat pe Ioan Ciocan 4328 coroane și 80 fileri. Ele cuprindeau cheltuielile de cărăușie⁴¹, de provedere⁴² și sumele de bani acordate pentru banchet, muzică și tipărituri⁴³. Pentru cei 437 alegători din Cercul administrativ Năsăud erau prevăzute 1195 coroane, din care 321 coroane cheltuieli de transport și 874 coroane pentru diurnă. Pentru 271 alegători din Cercul administrativ Rodna, erau destinați 1022 coroane, dintre care 480 pentru transport și 542 pentru diurnă, iar pentru alți 304 alegători ai Cercului administrativ Iad (Livezile), erau prevăzute 1112 coroane, din care 504 coroane pentru transport și 608 coroane pentru diurnă. Suma de 3329 coroane⁴⁴ care revenea celor 1012 alegători, la care se adăugau 30 coroane pentru tipărituri⁴⁵, adică 3359 coroane, poate fi socotită legală. Restul sumei, cifrată la 969 coroane și 80 creițari, era reprezentată de cheltuieli ilegale, banii fiind folosiți pentru a plăti mâncarea, băutura și muzica oferită alegătorilor. Aceste plăți se făceau prin intermediul lui László Z., Hoszda G. și Urányi A., protojuzii⁴⁶ cercurilor administrative Năsăud, Rodna și Iad (Livezile), care intrau în componența Cercului electoral al Năsăudului⁴⁷.

Ca urmare a dizolvării parlamentului, în 1906, comitele suprem al Comitatului Bistrița-Năsăud, Arpad Lázár, l-a înștiințat pe Ion Ciocan că fusese desemnat ca și candidat de către guvernul de coaliție condus de Sándor Wekerle. Susținerea de care se bucura din partea cercurilor guvernamentale era puternică. Ciocan era favoritul lui Gyula Andrásy, ministrul de interne din partea Partidului constituțional în noul guvern. Cu șase zile înainte de alegeri Ciocan nota: „László-Urányi-Hoszda⁴⁸ pot forma majoritatea⁴⁹ cu spesele⁵⁰ legale”⁵¹. În cercul electoral al Năsăudului existau 1057 alegători. Ion Ciocan prevăzuse pentru 550 dintre ei suma de 2400 coroane, din care

36 Secretarul.

37 Conducătorul cercului administrativ.

38 Curții de Casație.

39 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 1, f. 3 și dos. 2, f. 1-168.

40 Ion Ciocan s-a născut la Mocod.

41 Transport la locul de votare.

42 Fiecare alegător primea câte 2 coroane ca diurnă.

43 Afișe electorale.

44 1305 coroane reprezentau plata transportului alegătorilor în localitățile de votare, iar 2024 diurna acestora.

45 Afișe electorale.

46 Conducătorii cercurilor administrative.

47 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 210, fascicula 3, f. 12.

48 Conducătorii cercurilor administrative Năsăud, Iad (Livezile) și Rodna, care alcătuiau cercul electoral al Năsăudului.

49 Asigurarea majorității necesare câștigării alegerilor.

50 Cheltuielile.

51 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 210, fascicula 3, f. 32.

1100 coroane pentru provizii⁵² și 1300 coroane pentru cărăușie⁵³. În afara acestor sume erau prevăzute încă 600 coroane la capitolul extra, în total 3000 coroane⁵⁴. Cheltuielile legate de alegeri au depășit însă previziunile. Ele s-au urcat la 4956 coroane, dintre care 290 au fost trimise lui László Z. la Năsăud, 200 lui Urányi A. la Bistrița și 800 lui Hozsda G. la Rodna Veche (Rodna). Acești bani reprezentau se pare cele 1300 coroane prevăzute pentru transportul alegătorilor. Ele au fost însă suplimentate. Astfel, lui Urányi i-au fost trimise încă 500 coroane. În condițiile în care numărul voturilor obținute de Ciocan au fost de 434, banii cheltuiți în plus nu puteau servi pentru diurnă sau transport. Mai mulți notari⁵⁵ au primit sume mai mari sau mai mici de bani, cum au fost Stössel Lipot din Entradam⁵⁶ care figurează cu 1233 coroane, Weintraub Farkas din Nimigea Ungurească (Nimigea de Jos) cu 156 coroane și Marte Ion din Rodna Veche (Rodna) cu 88 coroane. Unii evreii din Năsăud au primit de asemenea sume consistente, cum au fost Mendelsohn Lazăr, care a primit 473 coroane, Florenthal 185 coroane și Baumzweig tot 185 coroane. Pentru tipărituri⁵⁷ au fost achitate 100 coroane. Cârțumăreasa Ionaș Maria, tot din Năsăud, 62 coroane⁵⁸. Din cei 4956 coroane 2400 coroane reprezentau cheltuielile legale, iar 2556 cheltuieli ilegale.

Înainte de alegerile din 1 iunie 1910, Ciocan s-a întâlnit cu oficialii maghiari Sereny, Hieronymi, contele Bethlen, contele Lázár, Fejérváry, Sándor I., în urma cărora s-a stabilit în principiu candidatura sa ca deputat. În 28 februarie 1910 s-a întâlnit cu Ieszenski și s-a hotărât depunerea candidaturii sale în cercul electoral al Năsăudului. În 8 aprilie, Jéno Fejérváry, noul comite de Bistrița-Năsăud, i-a spus lui Ciocan că a rezolvat candidatura lui la Năsăud și a lui Gottfried Kuales la Bistrița. În 21 aprilie s-a anunțat în mod oficial candidatura lui Ion Ciocan pe listele partidului guvernamental. În 27 aprilie Fejérváry le-a cerut protojuzilor⁵⁹ Urányi A., Hozsda G. și Czirijék László, să-i asigure fiecare lui Ciocan câte 180 de voturi, în total 540⁶⁰. La 25 mai, comitele suprem al Comitatului Bistrița-Năsăud i-a spus lui Ciocan că a rezolvat alegerile prin Urányi, Hozsda și Czirijék, prin nimigeni, sași, miliție și jandarmi. Cheltuielile erau prevăzute a se ridica la suma de 5350 coroane și urmau a fi suportate de către candidat. La 30 mai, miliția a sosit la Năsăud. În aceeași zi comitele suprem Fejérváry și căpitanul de jandarmi s-au întâlnit cu Ciocan⁶¹. Cheltuielile prilejuite de desfășurarea alegerilor au depășit calculele inițiale, ele ridicându-se la suma de 8308 coroane și 79 fileri. Din această sumă, 1967 coroane și 70 de fileri au fost dați comitelui Fejérváry⁶². Protojudele⁶³ Rodnei, Hozsda G. a primit 1212 coroane și 64 fileri, notarul din Nimigea Ungurească (Nimigea de Jos) 224 coroane, notarii Rus Ion din Rebra Mică (Rebrișoara) 40 coroane și Marțian Toader din Sângeorzul Român (Sângeorz Băi) 42 coroane, iar primarul din Romuli, Cârstea Nicolae 17 coroane și 16 fileri. La ospătăria lui Szakács s-a plătit suma de 1247 coroane și 66 fileri, la berăria lui Kirschner 285 coroane și 2 fileri, iar muzicantului din Bistrița, Musta Dénes 140 coroane⁶⁴.

Inteligent și autoritar, Ion Ciocan a fost fără îndoială un oportunist politic. El era reprezentantul unui curent exclusivist al năsăudenilor, păstrat și după dispariția districtului. Aceștia considerau că în afara intereselor naționale, generale, aveau și interese particulare, reprezentate de păstrarea pădurilor grănicerești și fondurilor școlare. Foarte multe probleme personale au fost rezolvate de către influentul deputat. Adversarul său politic, Victor Onișor, i-a solicitat ajutorul în privința Librăriei „Onișor” din Năsăud, iar Teodor Mihali i-a cerut să intervină pentru a fi scutit de serviciul militar⁶⁵. Aurel Vlad i-a scris pentru a interveni pe lângă ministrul de finanțe în problema a trei crășmari, cărora li se retrăsese licența pentru că votaseră în favoarea sa⁶⁶.

52 Fiecare alegător primea câte 2 coroane ca și diurnă.

53 Transportul alegătorilor la locul de votare.

54 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 210, fascicula 3, f. 27.

55 Secretari.

56 Localitate înglobată azi în orașul Năsăud.

57 Afișe electorale.

58 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Alexa David*, dos. 10, fascicula 3, f. 197.

59 Conducătorilor cercurilor administrative Iad (Livezile), Rodna și Năsăud, ce alcătuiau cercul electoral al Năsăudului.

60 Această cifră reprezenta jumătate din cei 1080 alegători din cercul electoral Năsăud.

61 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 125, f. 2-7.

62 *Ibidem*, f. 34-40.

63 Conducătorul cercului.

64 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 125, f. 31-33 și 72-73.

65 *Ibidem*, dos. 96, f. 277-280.

66 *Ibidem*, dos. 180, f. 160.

Manevrele guvernului maghiar au fost facilitate, din cauza lipsei de unitate a mișcării naționale românești atât în ceea ce privește conducerea, cât și în ceea ce privește tactica. Românii nu puteau avea încredere în sistemul politic dualist. Văzând că nu pot influența deciziile nefavorabile luate de Parlamentul din Budapesta, ei au hotărât să nu mai trimită reprezentanți care să participe la lucrările acesteia. Totodată, unii deputați români considerau că prin participarea la dezbaterile camerei subscriu la hotărârile acesteia. Din această convingere a apărut pasivismul, manifestat prin refuzul de a participa la viața politică. Nu toți împărtășeau însă această idee. Unii credeau că cea mai bună soluție ar fi fost participarea la viața politică. Tactica adoptată în 1869 era pasivismul pentru transilvăneni și activismul pentru românii din Banat și Ungaria. În 1887 și aceștia din urmă trec la pasivism. În 1905 pasivismul a fost înlocuit cu activismul politic. Diferența de tactică nu trebuie însă absolutizată. Naționalismul era un factor care îi aduna împreună pe români, indiferent dacă erau activiști sau pasiviști. Mișcarea națională românească avea mai mulți lideri, fiecare cu adepții săi. Acest lucru a făcut ca în Transilvania să existe de fapt mai multe grupări. Acestea erau: șaguniștii (adeptii mitropolitului ortodox Andrei Șaguna), tribuniștii (gruparea reunită în jurul ziarului *Tribuna*), mironiștii (adeptii mitropolitului ortodox Miron Romanul), pasiviștii, activiștii, gruparea bănățeană, și gazetiștii (cei aflați în jurul ziarului *Gazeta Transilvaniei*; aceasta s-a format după criza Partidului Național Român).

Indiferent de tactica utilizată, activistă sau pasivistă, românii nu și-ar fi putut câștiga drepturile cuvenite. În comparație cu pasivismul, însă, activismul era o tactică de luptă mai modernă, mai conformă cu spiritul epocii. Europa vremii era marcată de parlamentarism și lupte electorale. Activismul presupunea o luptă politică directă, ce putea canaliza mai bine energiile națiunii. Confruntarea era dusă astfel direct în forul legislativ maghiar. Pasivismul se baza pe speranța unui conflict între stăpânitorii austrieci și maghiari, ceea ce în noile condiții politice europene era puțin probabil. Mai mult, românii aveau nevoie să își facă cunoscute cât mai mult doleanțele, ceea ce se putea face mai bine în cazul activismului, decât în cazul pasivismului.

Lipsa de unitate și de disciplină a românilor se manifesta și la Năsăud. În 1878 vicarul greco-catolic al Rodnei Grigore Moisil considera că românii nu ascultă sfaturile „bărbaților cu minte și a mai marilor săi”, spre deosebire de unguri și sași care ascultau sfaturile conducătorilor lor și de aceea le mergea mai bine⁶⁷. Lipsa de ordine era vizibilă și în alte domenii, pe lângă cel politic. Principala bogăție economică a Districtului Năsăud o constituiau pădurile. Acestea nu erau exploatare corespunzător, fiind de multe ori devastate. Din 10 oameni care trec pe lângă copaci, „abia se poate răbda unul să nu dea cu ascuțișul securii în ei” după cum aprecia căpitanul suprem al Districtului Năsăud, Alexandru Bohățel, în 1875. Consumul de băuturi spirtoase era destul de ridicat printre locuitorii din zona Năsăudului, ceea ce favoriza corupția electorală cu alcool. În zilele de duminică, sărbătoare și de târg o mulțime de oameni, chiar și băieți și fete de 14 ani, mergeau la Entradam⁶⁸, de unde se întorceau într-o stare de euforie. În fiecare săptămână cârciumarii evrei din Entradam vindeau 7 buți⁶⁹ de spirt. În cursul celor 40 sărbători dintr-un an se beau 14560 ferii⁷⁰ de spirt sau 29120 ferii⁷¹ de vinars, după cum arăta căpitanul suprem în 1875. În ceea ce privește situația culturală, aceasta se menținea la un nivel scăzut. După cum aprecia Alexandru Bohățel în 1875, din toată populația Districtului Năsăud nu se găseau nici măcar 50 de oameni care după ce absolviseră școala să fie capabili să aștearnă pe hârtie 10 idei, gânduri sau dorințe⁷².

Atunci când analizăm viața politică trebuie să avem în vedere implicarea mai multor factori decizionali. Analiza acestora trebuie să țină seama și de perioada de referință. Activitatea politică a românilor transilvăneni a fost minimă până la 1860. Intensificarea activității politice după această dată a fost marcată de lipsa experienței, atât de necesare. Unul dintre acești factori decizionali îl constituie grupurile de interese. Între grupul elitar și grupul de interese există diferențe materializate în spiritul gregar și în obiective. În vreme ce grupul elitar are un scop general, grupul de interese are un obiectiv bine definit. Dacă dorește și dacă interesele îi permit, o parte a elitei se poate transforma într-un grup de interese. Atunci când analizăm un grup de interese trebuie să avem în vedere câteva elemente cum sunt: spiritul gregar, relațiile de rudenie, de prietenie, cele profesionale (care pot fi ascendente, descendente sau colegiale), comerciale și comuniunea ideologică. În cadrul grupurilor de interese

67 Idem, fond: *Vicariatul Rodnei*, dos. 406, f. 85.

68 Localitate înglobată azi în orașul Năsăud.

69 1187,76 litrii.

70 145600 litrii.

71 291200 litrii.

72 Băutura specifică zonei preparată dintr-un amestec de alcool rafinat superior, apă și ingrediente (chimion); S.J.B.-N.A.N., fond: *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, dos. 229, f. 2 v.

există de asemenea personaje cheie, care sunt organizatorii, mâna dreaptă a conducătorilor. În cazul Districtului Năsăud acesta era vicecăpitanul Florian Porcius. În vreme ce căpitanul suprem Alexandru Bohățel se afla la Budapesta, unde participa la lucrările camerei maghiare, cel care conducea efectiv districtul era Florian Porcius. Eli-ta năsăudeană era formată din preoți, ofițeri, dascăli și funcționari. Din rândurile acesteia s-a desprins gruparea funcționarilor, care aveau aceleași interese, bazate pe păstrarea funcțiilor și între care existau relații de rudenie și profesionale. Acestea din urmă erau relații de subordonare. Faptul că până în anul 1870 atribuțiile administrative nu erau clar delimitate de cele judecătorești a contribuit la strângerea legăturilor dintre membrii grupului.

În zona Năsăudului lupta politică se dădea între partida funcționarilor districtuali, adeptă a compromisului cu maghiarii, motiv pentru care aceasta sprijinea alegerea candidaților guvernamentali, și partida preoților și avocaților intransigenți, partizani ai alegerii unor deputați naționali. Această diferență de atitudine se explică prin faptul că în timp ce funcționarii depindeau de guvernul maghiar, care îi putea oricând înlocui, fiind astfel nevoiți să urmeze politica statului, avocații și preoții erau mai puțin expuși presiunilor autorităților, permițându-și o atitudine mai pronunțată națională.

Gruparea funcționarilor districtuali în frunte cu căpitanul suprem Alexandru Bohățel era adepta tacticii activiste, adică a alegerii deputaților guvernamentali, în timp ce gruparea aflată jurul avocatului Ioachim Mureșan a aderat la tactica pasivistă, care presupunea neparticiparea românilor la viața politică. Printre cei mai nemulțumiți de atitudinea funcționarilor districtuali, în frunte cu Alexandru Bohățel, se afla Ioachim Mureșan. El dorea o implicare mai mare în susținerea cauzei naționale, numai că funcționarii români care reprezentau districtul, în încercarea de a-și păstra posturile din administrație, au adoptat o atitudine moderată, pentru a nu da ocazia autorităților de a-i înlocui. Ioachim Mureșan îi acuza pe aceștia că încearcă să țeasă „o pânză de păianjen” cu care să suprimă simțul național și să predea districtul în mâinile guvernului maghiar. Funcționarii districtuali alcătuiau o grupare ai cărei membri erau legați între ei prin aceleași interese, întărite de relații personale. Vicecăpitanul Districtului Năsăud Florian Porcius, care fusese arestat în 1848 și întemnițat la Cluj din ordinul Tribunalului de sânge maghiar, scăpase de execuție numai datorită intervenției lui Alexandru Bohățel, pe atunci avocat. Ioan Florian⁷³, președintele Tribunalului Năsăud între 1871-1875, s-a aflat de la început alături de Alexandru Bohățel împreună cu care a organizat districtul în calitate de protonotar⁷⁴ districtual. Hariton Mărcuș, asesor⁷⁵ la tribunal, era ginerele vicecăpitanului Porcius. Protonotarul districtual Nicolae Bejan⁷⁶ era frate cu Iosif Bejan, asesor la Tribunalul Năsăud. Coeziunea grupului funcționarilor districtuali nu trebuie totuși absolutizată. Deși erau frați, judele⁷⁷ de la Tribunalul din Năsăud și de la Judecătoria din Prundu-Bârgăului Dănilă Lica era adeptul pasivismului, iar asesorul de la Tribunalul Năsăud Maximilian Lica era adeptul activismului (alegerea deputaților guvernamentali)⁷⁸. Un rol important pe scena politică revenea elitelor. Ioachim Mureșan era o personalitate puternică, care nu se împăca cu politica promovată de Budapesta de a numi în posturi de conducere funcționari docili și supuși căpitanului suprem al Districtului Năsăud. Eforturilor sale și ale lui Vasile Nașcu li se datorau recăștigarea drepturilor grănicerești. Avocat talentat, Ioachim Mureșan a conceput baza juridică a memoriilor și petițiilor năsăudenilor. În același timp, el avea un caracter dificil, fiind un om foarte orgolios și sensibil. În anii grei ai studenției se plângea mereu în jurnal că nu are bani, considerând că dacă va pieri, nu numai familia sa, ci și națiunea română vor suferi o mare pierdere. Mai târziu, ridicându-și mâinile, spunea cu mândrie: „Cu degetele acestea am câștigat averile și drepturile noastre!”. Dacă însă lucrurile nu mergeau așa cum dorea, cădea imediat în melancolie⁷⁹. Ioachim Mureșan considera că trebuie să joace un rol însemnat în viața politică a districtului, în cadrul căruia ocupase de altfel o serie de funcții. El era sprijinit de către preoții, ofițerii și populația districtului. În 1872 a avut loc reorganizarea sedriilor⁸⁰, ocazie cu care Ioachim Mureșan a fost transferat la Alba Iulia ca președinte al tribunalului de acolo. Incriminând faptul că deputatul năsăudean Elek Hossu, căpitanul suprem Alexandru Bohățel și comisarul regal Emanuel Péchy au uneltit pentru a scăpa de el, Ioachim Mureșan a refuzat postul propus⁸¹.

73 Ioachim Mureșan fusese coleg de studii cu acesta la Academia de drept săsească de la Sibiu și în Dieta de la Sibiu în 1864 ca deputat.

74 Secretar.

75 Judecător.

76 A ocupat această funcție în perioada 1862-1876.

77 Judecătorul.

78 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dos. 64, f. 44.

79 Idem, *Colecția personală Virgil Șotropa*, dos. 155, f. 4.

80 Tribunalelor.

81 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dos. 64, f. 44.

Alegerile pentru ciclul 1872-1875⁸² au marcat adâncirea disensiunilor dintre fruntașii năsăudeni. Ca urmare a tratativelor cu primul ministru maghiar Melchior Lónyai, mitropolitul greco-catolic Ioan Vancea solicita, la 12 iunie 1872, alegerea unui deputat român unde era posibil, iar unde nu, românii să voteze cu candidatul guvernului⁸³. Funcționarii districtuali au luat imediat atitudine în favoarea tacticii activiste (alegerea unui deputat guvernamental). Nemulțumit, Ioachim Mureșan a convocat la 28 iunie 1872 o adunare cu scopul de a înființa un Club Național Român al Districtului Năsăud. Dănilă Lica⁸⁴ i-a convocat pe alegătorii Cercului electoral al Sângeorzului⁸⁵ (Cercul de sus) la o adunare pentru a-i îndemna să nu participe la alegeri, sau să aleagă un deputat care să nu ia parte la alegerile parlamentului. La 9 iulie 1872 vicecăpitanul Florian Porcius scria judeului cercual din Sângeorz (Sângeorz Băi)⁸⁶ cerându-i să combată planurile pasiviștilor. Vicecăpitanul cerea judeului să le atragă atenția locuitorilor cercului său că manifestarea unei atitudini dușmănoase față de guvern cu prilejul alegerilor va avea drept consecință desființarea districtului. Atitudinea de prudență era recomandabilă cu atât mai mult cu cât în ciclul legislativ 1872-1875 era prevăzută reorganizarea municipiilor și cea judiciară, mai arăta Florian Porcius. În consecință, vicecăpitanul cerea judeului să dispună ca alegătorii să nu meargă în 11 iulie la adunarea convocată de Dănilă Lica la Sângeorz (Sângeorz Băi), ci să-i convoace la Rodna, unde le va spune personal locuitorilor aceste lucruri⁸⁷. Cu toate acestea, în conferința din 11 iulie 1872, cei 42 reprezentanți ai alegătorilor Cercului electoral al Sângeorzului (Cercul de sus) au hotărât, că pentru a împiedica alegerea unui deputat străin, să voteze un deputat național, care să nu participe la lucrările parlamentului⁸⁸. La 15 iulie 1872, declarația locuitorilor districtului subscrisă de un comitet reprezentativ, arăta că deși nu se află în situația de a-și exercita dreptul de alegere și nici nu doresc acest lucru, au hotărât să voteze un deputat național, datorită încrederii în faptul că împăratul va satisface justele cereri ale națiunii române din Transilvania și a speranței că acestea vor fi puse de acord cu interesele statului maghiar⁸⁹. În 1872 a fost ales în cercul electoral al Sângeorzului⁹⁰ (cercul de sus) Ioachim Mureșan, reprezentantul partidei naționale, iar în cercul electoral al Năsăudului (cercul de jos) Lajos Csérey, reprezentantul guvernului.

În luna august 1872, în crisoarea trimisă mitropolitului greco-catolic Ioan Vancea, Ioachim Mureșan își exprima îngrijorarea față de starea națiunii române, rămasă fără conducere și program, și întreba dacă așteptatul congres național va avea loc înainte de 1 septembrie. Mitropolitul i-a scris că starea cauzei naționale nu este atât de deplorabilă și că numai după primirea răspunsului la memoriul înaintat primului ministru maghiar Melchior Lónyai, ce cuprindea doleanțele românilor, se va ține un congres național⁹¹. Avocatul năsăudean a fost dezamăgit de răspunsul primit. Lupta națională nu se desfășura așa cum dorea el, iar deciziile cu privire la aceasta se luau fără consultarea sa. Cu numai un an înainte, în 1871, Ilie Măcelariu îi ceruse părerea referitor la ținerea unei conferințe naționale⁹².

În aceste condiții, Ioachim Mureșan s-a hotărât să părăsească pasivismul și să intre în Parlamentul de la Budapesta. Deoarece însă împrumuturile sale erau redactate în limba română, Comisia verificatoare a parlamentului nu i-ar fi acordat avizul favorabil nici chiar dacă ar fi fost sprijinit de către deputatul guvernamental Csérey. Parlamentul le-ar fi putut însă accepta la propunerea președintelui acestuia sau a ministrului de interne. În acest scop, Ioachim Mureșan a apelat în noiembrie 1872 la deputatul român Partenie Cosma. El i-a scris că alegătorii săi îl îndeamnă să meargă la Budapesta, pentru a impune respect partidei funcționarilor districtuali năsăudeni. Ioachim Mureșan arăta că ar fi putut să-i trimită împrumuturile sale deputatului Csérey, dar considera că a intra în legătură cu un astfel de individ, mânat de interese personale, era sub demnitatea sa. Absența de la lucrările parlamentului până la acea dată urma să fie motivată medical. Deputatul năsăudean cerea informații în legătură cu deputatul de la Sibiu, ale cărui împrumuturi erau redactate în limba germană. Dacă deputații naționaliști nu

82 Alegerile pentru parlament aveau loc odată la 4 ani.

83 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Virgil Șotropa*, dos. 241, f. 100.

84 Acesta era judecător la Tribunalul din Năsăud și la Judecătoria din Prundu Bârgăului.

85 Sângeorz Băi.

86 Districtul Năsăud era împărțit în 6 cercuri administrative: Năsăud, Zagra, Sângeorz (Sângeorz Băi), Rodna, Prundu-Bârgăului și Monor.

87 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Virgil Șotropa*, dos. 178, f. 65-66.

88 *Federațiunea*, nr. 66-791, din 12 octombrie/30 septembrie 1873.

89 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Virgil Șotropa*, dos. 241, f. 18-19.

90 Sângeorz Băi.

91 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ioachim Mureșan*, dos. 21, f. 3-9.

92 *Ibidem*, dos. 85, f. 84-85.

Îl vor susține, Ioachim Mureșan amenința voalat că se va adresa unui deputat guvernamental pentru susținerea împuternicirilor sale traduse în maghiară, ceea ce ar fi avut drept consecință trecerea sa în tabăra guvernamentală. El apelase la Partenie pentru că în deputatul Alexandru Roman nu avea încredere, deoarece acesta era dator față de năsăudeni și era înrudit cu soția protonotarului⁹³ districtual Nicolae Bejan. Mai mult, rivalitatea dintre cei doi mitropoliți, greco-catolic și ortodox și imoralitatea celor din jur îl dezgustau profund pe Ioachim Mureșan⁹⁴. În decembrie 1872 Partenie Cosma îi scria lui Ioachim Mureșan să-i trimită împuternicirile, chiar dacă erau scrise în limba română, deoarece le va traduce în maghiară dacă este nevoie și va avea grijă ca acestea să fie trecute prin Comisia verificatoare. În ceea ce privește prezența în parlament a lui Ioachim Mureșan, Cosma declara că deputații bănățeni nu se amestecă, dar doresc ca atât activiștii, cât și pasiviștii să-i informeze cu privire la interesele românilor transilvăneni⁹⁵. După zece luni de pasivitate, Ioachim Mureșan a plecat la 30 mai 1873 la Budapesta pentru a participa la lucrările camerei maghiare. În 1873 Districtul Năsăud era reprezentat în parlament prin 2 deputați, unul guvernamental maghiar, Lajos Csérey, celălalt național român, Ioachim Mureșan, ambii avocați⁹⁶. Conștientizând faptul că în urma gestului său își pierde credibilitatea, Ioachim Mureșan a simțit nevoia să se justifice. El i-a scris la 1 iulie 1873 unchiului său Iacob Mureșanu, redactorul ziarului *Gazeta Transilvaniei*, pentru a-și explica gestul. El dădea vina în primul rând pe conducători, dar și pe alegătorii români care au compromis aproape peste tot principiul pasivității. Fruntașii românilor nu erau demni de încredere, după părerea sa, după ce în urma căderii primului ministru maghiar Melchior Lónyai, nu mai insistau pentru respectarea punctelor înscrise în memoriul înaintat acestuia. Scrisorile trimise mitropoliților au rămas fără rezultat. El arăta că a urmărit situația din Făgăraș, Sibiu, Alba-Iulia, Deva și Hațeg, unde conducătorii români au fost corupți să rămână pasivi, iar alegătorii să voteze candidați străini. Până când a avut speranța că va fi ales cel puțin un singur român, a respectat tactica pasivistă. Când a văzut însă că și la Hațeg a fost ales un străin⁹⁷, a hotărât să participe la lucrările camerei maghiare. În acest fel situația în care năsăudenii ar fi putut fi corupți să aleagă un străin sau „un român pestriț” era evitată. Ioachim Mureșan considera că prin gestul său contribuia la mobilizarea românilor în direcția alcătuirii unui program de acțiune. Nici una din cele două tactici nu avea valoare pentru el. În timp ce pasiviștii erau corupți, activiștii erau demoralizați și serveau intereselor străine. Dacă va vedea că românii sunt hotărâți, era gata să susțină în parlament un protest al acestora și să nu mai participe apoi la lucrările camerei. În ceea ce îi privește pe alegători, el declara că aceștia l-au lăsat să procedeze după cum credea că este mai bine⁹⁸. Se pare însă că lucrurile nu stăteau întocmai așa cum le prezenta Ioachim Mureșan. Inițiativa de a pleca la Budapesta îi aparținea lui și nu electoratului. Ioachim Mureșan a plecat pe Valea Bârgăului, pentru a-i convinge pe cei care l-au votat că singura soluție era intrarea în parlament. Împuternicirile sale era semnate numai de o parte din alegătorii din Cercul administrativ al Bârgăului și de 5-6 din cel al Sângeorzului (Sângeorz Băi). Ele au fost publicate în *Gazeta Transilvaniei* pentru a justifica intrarea în camera maghiară. Restul alegătorilor din cercurile administrative ale Sângeorzului (Sângeorz Băi), Rodnei și Bârgăului au dat o dezmințire, dar aceasta nu a mai fost publicată în *Gazeta Transilvaniei*⁹⁹.

În 1875 s-a revenit la situația din 1869, Năsăudul fiind reprezentat din nou de 2 deputați maghiari. Noua lege electorală din 1874 și amenințarea desființării districtului făcea ca lupta politică să fie și mai dificilă. Mai mult, adepții cauzei naționale erau împărțiți în pasiviști și activiști. De această situație au profitat partizanii guvernului. Alegerile electorale decurgeau într-o atmosferă plină de insinuări, suspiciuni și zvonuri întreținute de autorități. În aceste condiții pasivismul a putut fi discreditat cu ușurință. În iulie 1875 s-au ținut alegerile de deputați în cercul electoral al Sângeorzului¹⁰⁰ (cercul de sus). Alegătorii au rămas pasivi, iar candidatul maghiar Senest Földvari a fost ales deputat pe baza articolului 81¹⁰¹. Noile prevederi erau prea puțin cunoscute alegătorilor, deoarece legea electorală se schimbase în 1874. Ca urmare, pasiviștii năsăudeni au fost considerați corupți,

93 Secretarului.

94 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ioachim Mureșan*, dos. 20, f. 214 și 222.

95 *Ibidem*, f. 219.

96 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 45 din 22/10 iunie 1873.

97 În acest cerc electoral a fost ales Ilie Măcelariu, care în conformitate cu hotărârile conferinței naționale de la Alba Iulia de menținere a pasivității nu a intrat în parlament

98 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ioachim Mureșan*, dos. 20, f. 6-8.

99 *Federațiunea*, nr. 66-791 din 12 octombrie-30 septembrie 1873.

100 Sângeorz Băi.

101 Articolul 71 stabilea că dacă ½ oră după deschiderea alegerilor numai o singură persoană și-a depus candidatura, președintele comisiei electorale declara alegerile încheiate și pe respectivul candidat deputat parlamentar, iar articolul 81 stipula că dacă în decursul alegerilor candidații renunță, cu excepția unuia, iar acest fapt îl comunică personal sau în scris președintelui, rămânând astfel unul singur, acesta este declarat deputat.

ceea ce însemna că abținerea lor de la vot a fost cumpărată cu ajutorul banilor lui Senest Földvári și nu ar fi fost rezultatul convingerii lor politice. Susținătorii nășăudeni ai pasivismului aveau desemnat un candidat în persoana lui Dănilă Lica, gata să participe la alegeri, în cazul în care la acestea ar fi luat parte totuși și alți candidați. Pentru discreditarea candidaților români în ochii electoratului, adepții candidatului guvernamental maghiar au declarat că l-au cumpărat atât pe candidatul pasiviștilor (Dănilă Lica), cât și pe acela al activiștilor (Ioachim Mureșan), deoarece acesta din urmă, în ciuda promisiunilor, nu și-a depus candidatura. Ca urmare, nășăudenii și-au pierdut încrederea în amândoi¹⁰². Lupta politică națională a fost astfel compromisă. Între Ioachim Mureșan și Dănilă Lica existau nu numai diferențe de opinii în ceea ce privește tactica luptei politice, ci și antipatii personale. În 14 decembrie 1867 asesorul¹⁰³ de la Tribunalul din Năsăud Dănilă Lica a depus o plângere împotriva lui Ioachim Mureșan¹⁰⁴ la conducerea Districtului Năsăud, acuzându-l de tratament necorespunzător. Comitetul reprezentativ al districtului a ales o comisie disciplinară, pentru a investiga sesizarea. În urma cercetărilor efectuate, comisia a dezaprobat, la 18 ianuarie 1869, comportamentul lui Ioachim Mureșan. Acesta din urmă a fost nemulțumit de decizie, înaintând la 4 februarie 1869 recurs împotriva acesteia¹⁰⁵.

La scrutinul electoral din ianuarie 1876 la Năsăud a fost ales reprezentantul guvernului Gedeon Tanárky, cu 128 voturi din 156. La această situație s-a ajuns ca urmare a faptului că pasiviștii nu au întreprins nimic. Unii dintre ei s-au mobilizat în jurul lui Ioachim Mureșan, în speranța că acesta, în cazul în care ar câștiga alegerile nu ar intra în parlament, în conformitate cu tactica națională. Majoritatea lor însă nu au votat în niciun fel, pentru că nu a existat un candidat pasivist. Ioachim Mureșan nu s-a declarat în mod deschis nici activist, nici pasivist și a primit numai 28 voturi¹⁰⁶. Pentru că nu au consimțit să adere la politica oficială maghiară, Ioachim Mureșan și Dănilă Lica au fost înlăturați de pe scena politică nășăudeană. Considerând că are interese particulare, Districtul Năsăud a părăsit linia pasivistă trecând la activism (alegerea candidatului guvernamental). Elitele nășăudene încercau în extremis să salveze districtul de la desființare, dovedindu-și atașamentul față de guvernul maghiar. Acest lucru impunea o serie de concesii față de oficialități. Poporul de rând nu înțelegea întotdeauna asemenea manevre subtile. Fruntașii nășăudeni hotărâseră să aleagă ca și deputat în cercul electoral Năsăud (cercul de jos) pe Lajos Csérey, apoi pe Gedeon Tanárky. Alegătorii însă voiau să-l aleagă pe Ioachim Mureșan. Viața politică nășăudeană s-a degradat și mai mult prin pătrunderea corupției. Fruntașii românilor din Cercul administrativ al Monorului au decis să nu țină seama de cei de la Năsăud, ci să-l aleagă pe Élesy, un evreu maghiarizat. Judele cercual¹⁰⁷ Ilie Cincea, adjunctul Dumitru Moldovan și notarul¹⁰⁸ din Monor, Simeon Bejan, i-au îndemnat pe alegători să participe și să voteze în favoarea acestuia. Notarii, majoritatea învățătorilor, protopopul greco-catolic al Budacului Iacob Pop și preotul greco-catolic Ioan Dumbrovă din Budacul Românesc (Budacu de Sus) și chiar tribunul de la 1848, Prota, au fost cumpărați cu bani în favoarea lui Élesy. Adjunctul judeului cercual din Monor i-a trimis o scrisoare judeului Cercului administrativ Năsăud, îndemnându-l să susțină candidatura lui Élesy¹⁰⁹. În cele din urmă candidatura acestuia a fost respinsă de comisia electorală deoarece nu întrunea condițiile legale, neputând dovedi că este cetățean maghiar¹¹⁰.

La alegerile din 1878 la Năsăud au candidat Gedeon Tanárki din partea guvernului și János Földvári susținut de opoziție. Chiar dacă districtul fusese desființat, nășăudenii considerau că au nevoie de un reprezentant care să le apere interesele, care constau în păstrarea fondurilor și pădurilor grănicerești. Din acest motiv, cei mai mulți voiau să-l aleagă pe candidatul guvernului, Tanárki, de teamă că în cazul victoriei lui Földvári¹¹¹ guvernul ar putea confisca fondurile grănicerești și închide gimnaziul. Alții erau de părere că cel mai bine ar fi fost să-l voteze pe Földvári, care era susținut de contele Dominic Zichy¹¹², din ale cărui donații fuseseră construite biserici și se cumpăraseră icoane și clopote pentru ele¹¹³.

102 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 90 din 5 ianuarie/24 decembrie 1875/1876.

103 Judecătorul.

104 În calitate de președinte al tribunalului la acea vreme Ioachim Mureșan era superiorul lui Dănilă Lica.

105 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ioachim Mureșan*, dos. 128, f. 11-20, 52-54.

106 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 1 din 16/4 ianuarie 1876.

107 Conducătorul cercului administrativ.

108 Secretarul.

109 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 4 din 27/15 ianuarie 1876.

110 *Ibidem*, nr. 8 din 10 februarie/22 ianuarie 1876.

111 Acesta făcea parte din Partidul Conservator al lui Pál Sennyey.

112 Episcop romano-catolic de Székesfehérvár și partizan al habsburgilor la 1848, refugiat la Maieru în 1849.

113 Cu sprijinul financiar al acestuia s-au construit bisericile greco-catolice din Maieru și Ilva Mică și s-au cumpărat clopote pentru biserici, cum a fost cel al bisericii din Sângeorzul Român (Sângeorz Băi), care era cel mai mare de pe Valea Some-

În 1884 pe scena politică năsăudeană apare o nouă personalitate. Este vorba despre Ion Ciocan, directorul Gimnaziului din Năsăud. La alegerile din acest an s-a încercat alegerea lui ca și deputat, fără a se reuși însă. În situația nou creată de numirea, în 1895, a fostului comitet suprem al Comitatului Bistrița-Năsăud, Dezsó Bánffy, în funcția de prim ministru al guvernului maghiar, năsăudenii s-au gândit să încerce să impună un candidat român pe listele partidului guvernamental. Ion Ciocan era exponentul acelei părți a năsăudenilor care considera că cea mai bună soluție pentru apărarea intereselor lor era compromisul cu maghiarii. Acest fapt constituia o dovadă de realism politic, dar și un exemplu al concepției individualiste a năsăudenilor, care își urmăreau cu precădere propriile interese. Alegerile din 1896 au fost câștigate de Ioan Ciocan, care a candidat ca și deputat guvernamental. Ca urmare a schimbării guvernului, alegerile din 1901 au fost pierdute de Ion Ciocan în favoarea lui Béck Marczel. Pentru Béck au votat 391 alegători, din care 103 erau români, 71 maghiari, 42 sași, 166 țigani și 9 de altă naționalitate, iar pentru Ciocan 328 alegători, din care 267 români, 11 maghiari, 26 sași, 8 țigani și 16 de altă naționalitate¹¹⁴.

La alegerile din 1906 în zona Năsăudului s-au confruntat candidatul guvernamental Ioan Ciocan, cel al Partidului Național Român Victor Onișor și Miklos Andor. Scrutinul din 1906 a fost marcat de o intensă propagandă electorală. Susținătorii candidatului Partidului Național Român aveau chiar și un imn, intitulat Cântarea alegătorilor români, ale cărui versuri erau următoarele:

„Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inimă română,
Să votăm cu toți la urnă
Cântând și în voie bună.
Nu votăm noi cu Ciocan
Că nu-i cu al nost program
Făr votăm de deputat
Pe-un român adevărat.
Dumnezeu să mi-l trăsnească
Și de rele nu-l ferească
Cin cu Miklos¹¹⁵ va vota
Și steagul lui va purta.
Să trăiască, să trăiască
Vița cea grănicerească,
Cu Onișor deputat
Că-i român adevărat.
Ura frați într-o unire
Să votăm cu drag și dor,
Pentru deputatul nostru
Dr. Victor Onișor!
Ura!”¹¹⁶

La alegerile din cercul electoral Năsăud desfășurate în 1906 pentru Ion Ciocan au votat 434 alegători, dintre care 84 români, iar pentru Victor Onișor 386 alegători, dintre care 366 români și 20 de alegători de limbă germană. Un număr de 237 alegători nu s-au prezentat la vot.¹¹⁷

Alegerile din cercul electoral Năsăud din 1910 au fost câștigate din nou de Ion Ciocan. Astfel, pentru acesta au votat 564 alegători, dintre care 198 români și 366 de altă naționalitate, în timp ce pentru Victor Onișor au votat 232 alegători, dintre care 222 români și 10 de altă naționalitate. Un număr de 284 alegători, dintre care 154 români și 130 de altă naționalitate nu s-au prezentat la vot¹¹⁸.

șului; *Observatorul*, nr. 55 din 8/20 iulie 1878.

114 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 1, f. 4.

115 Candidatul Miklos Andor.

116 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 210, fasc. 4, f. 197.

117 Iosif Uilăcan, *Ion Ciocan în alegerile parlamentare din cercul electoral Năsăud (sfârșitul secolului XIX -începutul secolului XX)*, în „Anuarul Asociației profesorilor de istorie din România”, nr. 1, Bistrița, 2006, p. 21.

118 S.J.B.-N.A.N., *Colecția personală Ion Ciocan*, dos. 125, f. 36.

Personalitatea lui Ion Ciocan și a lui Victor Onișor și alegerile electorale sunt descrise plastic de către Liviu Rebreanu în romanul *Ion*. Ciocan este descris ca un om tăcut, ursuz, în timp ce Victor Onișor apare sub înfățișarea personajului Victor Grofșor.

Lupta politică din zona Năsăudului a cuprins mai multe etape. Într-o primă perioadă, cuprinsă între 1869 și 1896 năsăudenii au aplicat tactica pasivistă, fără a putea să împiedice alegerea candidaților maghiari¹¹⁹. În perioada 1896-1914 năsăudenii au aderat la tactica activistă (alegerea unui deputat guvernamental), datorită faptului că respectivul candidat guvernamental era un român, Ion Ciocan. Dacă în 1869 năsăudenii au pus mai presus interesele naționale față de cele particulare (care constau în existența proprietăților și a districtului), în 1896 ei au pus pe primul plan interesele locale (care constau în existența proprietăților grănicerești și a gimnaziului). Acest lucru ilustrează concepția individualistă, dar și pragmatismul politic de care au dat dovadă năsăudenii, care și-au pus propriile interese mai presus de cele naționale. Trebuie menționat și faptul că dacă în 1869 românii sperau că sistemul politic dualist va fi abolit în scurt timp, faptul că acesta își continua existența în 1896 i-a îndemnat pe năsăudeni la prudență și la abordarea unei atitudini mai flexibile, menite să le apere în primul rând interesele. După ce mișcarea națională din Transilvania a trecut la activism, s-a încercat și la Năsăud, fără a se reuși însă, impunerea unui candidat al Partidului Național Român. Întreruptă pe parcursul primului război mondial, lupta politică a reizbucnit la sfârșitul acestuia, înțelepciunea politică a competitorilor și alegătorilor fiind din nou pusă la încercare.

Les pratiques électorales dans la region du Năsăud 1869-1914 (Résumé)

La lutte politique dans la région de Năsăud a compris plusieurs étapes. Dans une première étape, entre 1869-1896, les habitants de Năsăud ont appliqué la tactique passivité, sans être en mesure empêcher l'élection des candidats hongrois. Entre 1896-1914 les habitants de Năsăud ont adhérent à la tactique militante (l'élection d'un député du gouvernement) parce que l'un des candidats du gouvernement était roumain, Ion Ciocan. Si en 1869 les habitants de Năsăud ont placé les intérêts nationaux au-dessus de la sphère privée (qui se manifeste par l'existence des propriétés et du district), en 1896 ils ont placé principalement les intérêts locaux (qui consiste en existence des propriétés des gardes-frontières et du gymnase). Il s'agit d'une conception individualiste, mais aussi d'un pragmatisme politique, affichée par les habitants du District de Năsăud qui mettaient l'intérêt personnel au-dessus de l'intérêt national. Il faut mentionner aussi que si en 1869 les roumains espéraient que le double système politique sera rapidement aboli, le maintien du système dualiste en 1896 a incité les habitants du District de Năsăud à la prudence et à une approche plus souple, destiné principalement à protéger leurs intérêts. Une fois le mouvement national en Transylvanie passé à l'activisme, on a essayé à Năsăud mais, sans succès, d'imposer un candidat du Parti National Roumain.

Interrompu pendant la première guerre mondiale, le combat politique a éclaté à nouveau à la fin de la guerre la sagesse politique des concurrents et des électeurs étant à nouveau testées.

¹¹⁹Cu excepția alegerilor din 1872, când a fost ales Ioachim Mureșan din partea Partidei naționale, alături de un deputat maghiar.